मान्यता । अवकाशे त्वया दत्ते पुरीयं मामके बले । पर्य्याप्तविषयारामा समग्रं विधिहिष्यते । ततः कृष्णस्य वचनं श्रुत्वा नदनदीपतिः । समारुतेन योगेन उत्समर्व्वं जलाशयम् । विश्वकर्मा ततः प्रीतः पुर्य्याः संदग्ध वास्तु तत् । गोविन्दे चैव सम्मानं सागरः कृतवां स्तदा" हरिव० ११६ अ० ततो देवस्य लीलासंवरणानन्तरं तत्कलत्रादीनां ततोऽपगमने समुद्रेण तत्पुर्य्याः प्लावनं कृतम् तत्कथा भा०मौ०७ अ० । "निर्यातेतु जने तस्मिन् सागरो मकरालयः । द्वारकां रत्नसम्पूर्णां जलेनाप्लावयत्तदा । यद्यद्धि पुरुषव्याघ्रो भूमेस्तस्या व्यसृजत । तत्तत् संप्लावयामास सलिलेन स सागरः । तदद्भुतमभिप्रेक्ष्य द्वारकावासिनो जनाः । तूर्णानूर्णतरं जग्मुरहो दैवमथाब्रुवन्" "काशी काञ्ची च मायाख्या त्वयोध्या द्वारवत्यपि । मथुराऽवन्तिका चैव सप्त पुर्य्योऽत्र मोक्षदाः । श्रीशैलः मोक्षदः सर्वः केदारोऽपि ततोऽधिकः । श्रीशैलाच्चापि केदारात् प्रयागं मोक्षदं परम् । प्रयागादपि तीर्थाग्र्यादविमुक्तं विशिष्यते । यथाऽविमुक्ते निर्वाणं न तथान्यत्र कुत्रचित् । अन्यानि मुक्तिक्षेत्राणि काशीप्राप्तिकराणि च । काशीं प्राप्य विमुच्येत नान्यथा तीर्थकोटिभिः" काशी० ७अ० निषिद्धमपि तप्तमुद्रादिधारणञ्च तन्माहात्म्यकथनात् तत्र विहितं तन्नाम निर्वचनञ्चोक्तं काशीख०७अ०

"सप्तरात्रमुषित्वा तु ययौ द्वारावतीं प्रति । चतुर्णामपि वर्णानां यत्र द्वाराणि सर्वतः । अतो द्वारवतीत्युक्ता विद्वद्भिस्तत्त्ववेदिभिः । अस्योन्यपि च जन्तूनां यत्र चक्राङ्कितान्यहो । किं चित्रं यत्र तत्र स्युः शङ्खचक्राङ्किताः करैः । अन्तकः शिक्षयत्येवं निजदूतान् सुदुर्मुखः । ते त्याज्या यैर्द्वारवत्या नामापि परिगृह्यते । श्रीखण्डे क्व स कामोदः स्वर्णे वर्णः क्व तादृशः । तत् पावित्रं क्व वै तीर्थे, तप्तोपीचन्दने यथा । दूताः ! शृणुत यद्बालं गोपीचन्दनलाञ्छितम् । ज्वलदिन्धनवत् सोऽपि दूरे त्याज्यः प्रयत्नतः । तुलस्य लङ्कृताये ये तुलसीनामजापकाः । तुलसीवनमालाये ते त्याज्या दूरतोभटाः । पवित्राणां च सर्वेषां सुपवित्रा बलाधिका । तुलां स्मृति यतस्तस्मात्तुलसीति निरुच्यते । युगे युगे द्वारवत्यारत्नानि परितोमुमुचुः । अम्भीरत्नाकरोऽद्यापि लोकेषु परिगीयते । द्वारवत्यां स्त्रियलोये जन्तवः कालचोदिताः । चतुर्भुजाः स्युर्वैकुण्ठे ते पीताम्बरधारिणः । तत्रापि सन्तर्प्य पितॄन् सहदेवर्षिमानवान् । तत्र तेषु च तीर्थेषु सस्नौ सर्वेषु तन्त्रितः" दीर्घे द्वारावती तत्रार्थे "अयोध्या मथुरा माया काशी काञ्ची अवन्तिका । पुरी द्वारावती चैव सप्तैता मोक्षदायिकाः । एतासु पृथिवीमध्ये न गणप्रन्ते कदाचन । पुरी द्वारावती विष्णोः पाञ्चजन्योपरिस्थिता । मुक्तिदा गणिता एताः सर्वाश्च मानिताः सुरैः । यानि कानि च क्षेत्राणि काशीप्राप्तिकराणि षट्" इति भूतशुद्धितन्त्रम् ।

द्वारशाखा स्त्री ६त० । द्वारस्यावयवे (वाजु) शब्दार्थक० ।

द्वारस्तम्भ पु० ६त० । द्वाराङ्गस्तम्भे शब्दार्थक० ।

द्वारस्थ त्रि० द्वारे तिष्ठति स्था—क । १द्वारपाले शब्दक० २द्वारस्थितमात्रे च ।

द्वारादि "द्वारादीनाञ्च" व्याख्यां पूर्वमैजागमनिमित्ते पा०ग०सू०उक्ते शब्दगणे स च गणः"द्वार स्वर स्वाध्याय व्यलकश स्वस्ति स्वर् स्फ्यात्कत स्वादुमृदु वस् स्व" द्वारे नियुक्तः ठक् । दौवारिकः ।

द्वाराध्यक्ष पु० द्वारेऽध्यक्षः । प्रतीहारे "वेत्रव्यासक्त हस्ताश्च द्वाराध्यक्षा विशां पते !" भा०स०३०अ०

द्वारिक त्रि० द्वारं पाल्यतयाऽस्त्यस्य ठन् । द्वारपाले सारसुन्दरी प्रशस्तानि चत्वारि द्वाराणि सन्त्यस्याम् ठन् टाप् । द्वारिका २द्वारवत्यां स्त्री शब्दरत्ना ।

द्वारिन् त्रि० द्वारं पाल्यत्वेनाऽस्त्यस्य इनि । १द्वारपाले २द्वारयुते त्रि० द्वारशब्दे दृश्यम् ।

द्वार्य्य त्रि० द्वारि भवः यत् । द्वारिभवे "द्वार्य्ये स्थूणे देवी द्वारौ" आश्व०श्रौ० ४।१२।१ द्वारिभवे द्वार्य्ये स्थूणे" भारा० वृत्तिः "चतुर्गृहीतं शालाद्वार्य्ये जुहोति" कात्या० श्रौ०८।३।२९

द्वा(द्वि)विंश त्रि० द्वा(द्वि)विंशतेः पूरणः डट् । द्वाविंशति संख्यापूरणे स्त्रियां ङीप् । द्वा(द्वि)विंशत्या युतं शतादि ड । २तद्युते शतादौ त्रि० ।

द्वा(द्वि)विंशति स्त्री द्व्यधिका विंशतिः द्वौ च विंशतिश्च वा द्वात् बहुत्वेऽपि एकव० । (वाइस) १द्व्यधिकविंशतिसंख्यायां २तत्संख्यायुते च "कर्णो द्वाविंशतिं भल्लान्" भा० द्रो०४७अ० द्वा(द्वि)विंशतिः प्रमाणमस्य ठन् । द्वा(द्वि)विंशतिक तत्संख्यान्विते त्रि० पूरणे तमप् । द्वा(द्वि)विंशतितम द्वाविंशतिसंख्यापूरणे त्रि० । एवं द्वा(द्वि)त्रिंशद्द्वा(द्वि)चत्वारिंशदादयोऽपितत्तत्संख्यायां